

Vådområdeprojekt Sillerslev Kær, Å og Sø

Notat om arkæologiske undersøgelser

juni 2012

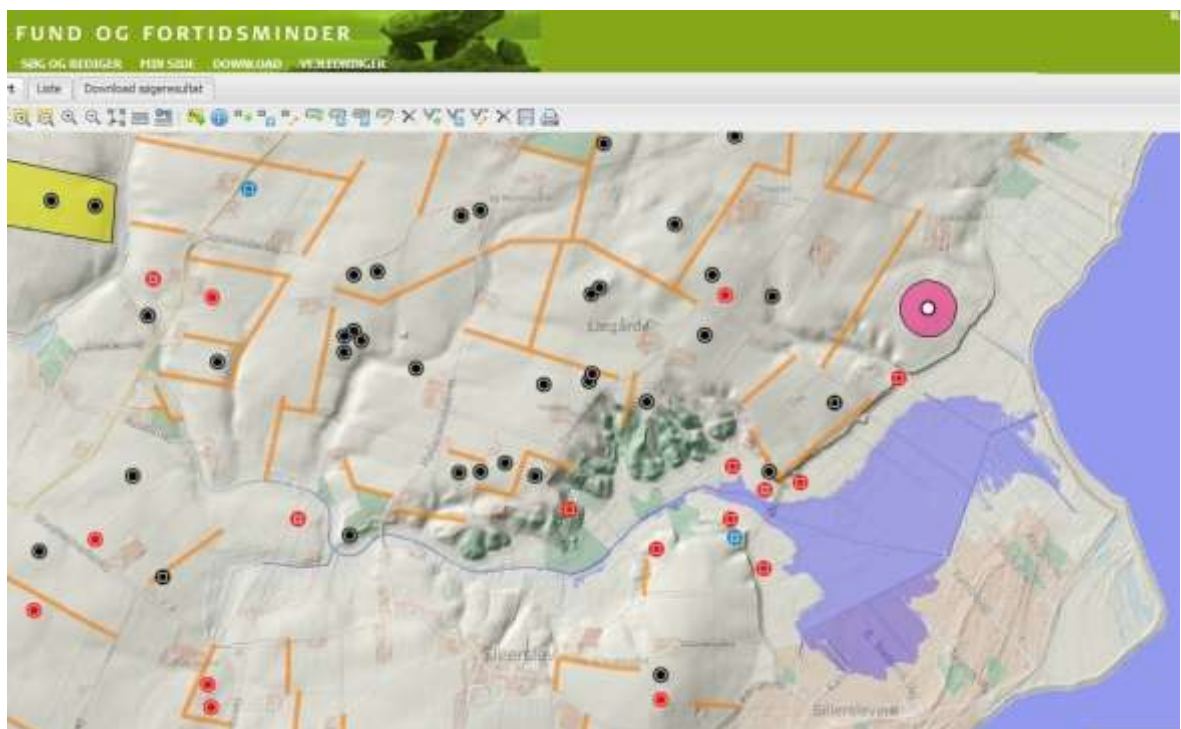
Bilag 12.6

Notat om arkæologiske undersøgelser i og omkring projektområdet for Sillerslev Kær, Å og Sø.

Udarbejdet til brug for beskrivelse af anlægsarbejder for vådområdeprojekt for Sillerslev Kær, Å og Sø i Sillerslev Ørding Kær Landvindingslag, Mors.

Nærværende notat indeholder udtalelser fra dels Morslands Historiske Museum og dels Kulturstyrelsen omkring vådområdeprojekt Sillerslev Kær, Å og Sø. Der er endvidere medtaget uddrag af Kulturstyrelsens vejledning om arkæologiske undersøgelser.

Morslands Historiske Museum anfører, at i henhold til museumslovens kapitel 8 er både kendte og ukendte fortidsminder omfattet af lovens bestemmelser. Herunder at alle omkostninger til evt. arkæologiske undersøgelser i forbindelse med offentlige anlægsarbejder dækkes af bygherren.

Figur 1. *Figur med terræn, fund og fortidsminder fra Kulturstyrelsens database fremsendt af Morten Stenak, Kulturarvsstyrelsen*

Morslands Historiske Museum har oplyst, at projektets registrering af de kendte fortidsminder (omtrent identisk med figur 1) er korrekt, men museet må konstatere, at det må forventes at ukendte fundsteder kan fremkomme i forbindelse med de påtænkte

Vådområdeprojekt Sillerslev Kær, Å og Sø

Notat om arkæologiske undersøgelser

juni 2012

anlægsarbejder. Det er endvidere oplyst, at det ikke på nuværende tidspunkt er muligt at foretage rekognoscering/prøvegravning i området. Museet vil foreslå, at der i budgettet for projektet reserveres midler hertil på i størrelsesordenen kr. 100.000.

Skulle disse forarbejder føre til egentlige arkæologiske undersøgelser, udarbejdes der særskilt budget herfor, som skal godkendes i Kulturstyrelsen.

PV\ Natur og Miljø Rådgivning har derfor i samråd med Morslands Historiske Museum i budget for vådområdeprojekt Sillerslev Kær, Å og Sø foreløbigt afsat et beløb på 100.000 kr. ekskl. moms til prøvegravning mv., idet dette beløb skal berigtiges/ eventuelt ændres senest i forbindelse med projektets detailplanlægning, hvor omfang af anlægsarbejder er kendt i detaljer. Beløbet skal dække alle de nødvendige undersøgelser, der gennemføres efter museumslovens bestemmelser. Det nærmere indhold kan helt overordnet belyses i nærværende notat, som er udarbejdet på grundlag af en kontakt til Kulturstyrelsen med henblik på opdatering af lovgrundlag mv.

Morten Stenak, Kulturstyrelsen anfører, at der ikke umiddelbart ser ud til at være fund i påtænkte udgravningsområder, men der skal under alle omstændigheder laves rekognoscering og prøvegravning, som Morslands Historiske Museum også anfører. Kulturstyrelsen anbefaler i øvrigt, at markante afvandringsstrukturer fra nyere tid, for eksempel diger, pumpeanlæg samt tværgående veje bevares, så arealet fortsat kan fortælle historien om sin omtumlede tilværelse fra stenalderjægerens spisekammer, eng og græsning fra middelalder og frem til landvinding og naturgenopretning.

De arkæologiske undersøgelser gennemføres efter [Museumslovens bestemmelser](#) (bekendtgørelse nr. 1505 14. december 2006)

Se også link

<http://www.kulturarv.dk/fortidsminder/undersoegelser-og-tilsyn/arkaeologi-paa-land/vejledning-om-arkaeologiske-undersoegelser/>

<http://www.kulturarv.dk/kommune-turisme/planlaegning/vandplanlaegning/>

Kulturarvsstyrelsen har udarbejdet en vejledning med et sæt retningslinjer om gennemførelsen af forundersøgelser og arkæologiske undersøgelser efter museumslovens kapitel 8.

Vejledningen er særligt rettet mod bygherrer og arkæologisk arbejdende museer efter museumslovens kap 8. Formålet med retningslinjerne er at sikre en ensartet praksis landet over.

Uddrag af Vejledning om gennemførelse af arkæologiske undersøgelser:

Vejledningen er særligt rettet mod bygherrer og arkæologisk arbejdende museer efter museumslovens kap 8. Formålet med retningslinjerne er at sikre en ensartet praksis landet over.

Vådområdeprojekt Sillerslev Kær, Å og Sø

Notat om arkæologiske undersøgelser

juni 2012

Vejledningens indhold

Vejledning er inddelt i en række kapitler, som hver beskriver sin del af den arkæologiske undersøgelsesvirksomhed.

Hvert kapitel indeholder mange emner, men her kan du se nogle af de spørgsmål du kan få besvaret.

Kapitel 1

Naturgenopretning

Projektering og gennemførelse af projekter med genopretning af f.eks. vådområder er ofte kompliceret, omfatter som regel store arealer og kan indeholde mange forskellige arbejds-gange. Ofte er det først ved detailprojekteringen, at anlægsmyndigheden får overblik over, hvor der præcis skal foretages jordarbejder i forbindelse med projektet, og Kulturarvsstyrelsen anbefaler derfor, at planmyndighed og museum her arbejder nært sammen.

I forbindelse med denne type anlægsarbejder kan såvel almindelige søgegrøfter som overvågning anvendes som forundersøgelse. En forundersøgelse er altid frivillig. Det er ofte umuligt for anlægsmyndigheden at friholde væsentlige fortidsminder.

Kapitel 2: Hvad er forskellen mellem en større og en mindre forundersøgelse, hvordan foregår en forundersøgelse og hvordan kan jeg bruge resultaterne?

Et arkæologisk museum har forskellige muligheder for at vurdere, om der er væsentlige fortidsminder på et område. Ud over den generelle viden om områdets kulturlandskab vil museet i vurderingsfasen også inddrage oplysninger fra arkiverne (arkivalsk kontrol) og eventuelt foretage en afsøgning af det aktuelle område (rekognoscering). Som regel vil museet dog være nødt til at udføre en arkæologisk forundersøgelse på arealet for at være i stand til at give en bindende udtalelse. På grundlag af resultatet af forundersøgelsen kan museet vurdere, om der er væsentlige fortidsminder på området, og om en egentlig under-søgelse vil være nødvendig.

Kulturarvsstyrelsen skal godkende budgetter for større forundersøgelser og arkæologiske undersøgelser, inden de iværksættes.

Udtalelse og arkivalsk kontrol

En bygherre kan bede det arkæologiske museum om at give en udtalelse om, hvorvidt der er væsentlige fortidsminder på et areal jf. museumslovens § 25. En sådan udtalelse fra mu-seet skal udformes efter samme principper af alle landets arkæologiske museer.

Den arkivalske kontrol i forbindelse med udtalelsen bygger på kendt viden, dvs. både mu-seets generelle viden om de lokale topografiske forhold og tidligere registreringer af ar-kæologiske fund i området. På baggrund heraf giver museet en overordnet beskrivelse af,

Vådømrådeprojekt Sillerslev Kær, Å og Sø

Notat om arkæologiske undersøgelser

juni 2012

hvor der hidtil er registreret fortidsminder, samt hvor der findes fredede fortidsminder og kulturhistoriske interesseområder (kulturarvsarealer).

Museet vil i forbindelse med den arkivalske kontrol meddele, om det er nødvendigt at foretage en forundersøgelse for at give en udtalelse. På baggrund af dette kan bygherren bede om at få foretaget en forundersøgelse.

Den arkivalske kontrol udføres af museet uden udgifter for bygherre.

Større og mindre forundersøgelser

Adskillelse mellem mindre og større forundersøgelser

I museumsloven skelnes der mellem mindre og større forundersøgelser. I praksis dækker en mindre forundersøgelse et anlægsområde på mindre end 5.000 m². Mindre anlægsarbejder – f.eks. opførelse af en ejendom på en parcelhusgrund – vil således normalt medføre en mindre forundersøgelse. For middelalderlige bykerner gælder dog ifølge bemærkningerne til lovforslaget, at forundersøgelser her oftest vil betragtes som større forundersøgelser uanset størrelsen på anlægsområdets areal. Det samme kan gælde ved større anlægsarbejder f.eks. til offentlig benyttelse eller erhvervsbenyttelse, anlæg af veje og etablering af naturgasledninger mv. Der vil i alle tilfælde være tale om en konkret vurdering.

Kulturarvsstyrelsen afgør i tvivlstilfælde, om der er tale om en mindre eller større forundersøgelse jf. § 16, stk. 2, i bekendtgørelse nr. 1512 af 14. dec. 2006 om museer mv.

Forundersøgelsens formål

Formålet med en forundersøgelse er at afklare, om der er bevaret fortidsminder på et areal. Forundersøgelsen skal klarlægge eventuelle fortidsminders udstrækning, bevaringstilstand og karakter - med andre ord afgøre, om der er tale om væsentlige fortidsminder. Væsentlige fortidsminder har høj kulturhistorisk informationsværdi og bidrager med ny viden om fortiden, både lokalt og nationalt.

Forundersøgelsen er grundlaget for en beslutning om, hvorvidt arealet eller dele heraf umiddelbart kan frigives til jordarbejder, eller der skal udarbejdes et budget for en arkæologisk undersøgelse for at dokumentere fortidsminderne på stedet.

Resultatet af en forundersøgelse er en afrapportering til bygherren i form af en statusrapport. Af den fremgår det, om og i givet fald hvor der er arkæologiske interesser inden for det undersøgte område, og om de giver anledning til videre undersøgelse, hvis bygherren fastholder sit anlægsprojekt.

Vådområdeprojekt Sillerslev Kær, Å og Sø

Notat om arkæologiske undersøgelser

juni 2012

Retningslinjer for tilrettelæggelse og gennemførelse af arkæologiske forundersøgelser

Retningslinjerne for arkæologiske forundersøgelser er af generel karakter. Da topografi og geologi varierer fra egn til egn, kan strategi og metode ved forundersøgelserne være forskellig.

Ved større forundersøgelser anbefales maskintyper, der kan afrømme op mod 600-800 m søgegrøft pr. arbejdsdag afhængig af maskintype, førerens erfaring, vejrlig, muldtykkelse, jordbundsforhold m.v. Bæltemaskiner eller maskiner på hjul med minimum 2 m bred rambatskovl vil ofte være at foretrække. Som minimumsbredde på søgegrøfter anbefales 2 m, men i nogle tilfælde kan 3-4 m brede søgegrøfter være nødvendige.

Ved forundersøgelse vil museet kunne lokalisere de fleste bosættelsesspor fra ældre stenalder frem til nyere tid. Enkeltliggende grave under flad mark, mindre grupper af grave, stærkt nedpløjede gravhøje, dårligt bevarede spor af hustomter, ovne, vandmøller og små, opløje stenalderboplader m.v. vil dog kunne overses selv ved udlægning af et finmasket net af søgegrøfter. Derfor er det vigtigt, at udgravningslederens viden om de lokale kulturhistoriske og topografiske forhold er så stor, at forundersøgelsens strategi og metode kan tilpasses den konkrete situation.

Omfanget af forundersøgelsen er en afvejning mellem at opnå størst mulig viden om fortidsmindets karakter, datering, bevaringsgrad og udstrækning og samtidigt undgå at skabe fysiske forhindringer for en eventuel efterfølgende fladeafdækning. Hvis fortidsmindet eller dele heraf senere skal friholdes og bevares, skal skader og indgreb i fortidsmindet begrænses mest muligt.

Større arealer

Ved en arkæologisk forundersøgelse på flader er det som hovedregel kun nødvendigt med maskinkraft at fjerne overjord/pløjelag. Fortidsminderne er herefter synlige i undergrunden (råjorden) og kan registreres.

Ved en forundersøgelse trækkes en række såkaldte søgegrøfter på det berørte areal. Mulden lægges som en vold langs den ene side af grøften, mens eventuel råjord lægges for sig, således at entreprenøren ved den senere tildækning kan kaste råjorden ned, før mulden lægges på.

For at en forundersøgelse kan være grundlag for en forsvarlig vurdering af, om et areal rummer væsentlige fortidsminder, kan det være nødvendigt at afdække op mod 20 % af området. En sådan dækningsgrad kan f.eks. nås ved udlægning af 2 m brede søgegrøfter med 15 m's afstand samt ved udvidelser af grøfterne de steder, hvor det skønnes nødvendigt. Omfanget af forundersøgelsen sker på baggrund af en konkret vurdering. Undersøgelsesstrategien tilpasses altid topografien og fortidsminderne.

Vådområdeprojekt Sillerslev Kær, Å og Sø

Notat om arkæologiske undersøgelser

juni 2012

Ved en forundersøgelse dokumenteres kun de i udgravningsfladen synlige spor af fortidsminder, men det kan være nødvendigt at foretage en nærmere undersøgelse af udvalgte enkelte fortidsminder for at opnå tilstrækkelig viden til at kunne vurdere fortidsmindernes karakter og alder.

Traceer

Ved forundersøgelser af traceer vælges, afhængigt af traceernes bredde, mellem forskellige forundersøgelserstrategier. I smalle traceer (2-10 m) kan det med fordel forsøges at indarbejde den arkæologiske forundersøgelse som en integreret del af anlægsarbejdet. Da hele muldlaget ofte under alle omstændigheder skal fjernes fra traceet, er det en mulighed, at museet styrer og overvåger muldafrømningen forud for igangsættelsen af selve anlægsarbejdet. I princippet bliver traceet derved én stor søgegrøft. Denne fremgangsmåde kræver klare, skriftlige aftaler om tidsplan og afregning af maskin- og timeforbrug m.v.

I brede traceer, over 10 m, kan ovennævnte fremgangsmåde være vanskelig at praktisere, og en forundersøgelse vil ofte være af samme karakter som på større flader. Af praktiske årsager udlægges søgegrøfterne ofte efter traceets orientering.

Kapitel 3: Hvordan udformes budgetterne for de arkæologiske undersøgelser og hvordan er godkendelsesproceduren og hvorlænge gælder kulturarvsstyrelsens godkendelser?

Kapitel 4: Hvad er anlægsarbejdet samlede økonomiske ramme, hvordan bliver muligheden for tilskuddet undersøgt og hvad skal jeg gøre i den sammenhæng?

Kapitel 5: Hvordan bliver resultatet af undersøgelsen dokumenteret, hvordan kan jeg som bygherre se hvad der blev fundet på min jord og hvem har retten til resultaterne?

Kapitel 6: Hvordan bliver fundene bevaret og hvem skal betale for det, hvilke naturligvidenskabelige analyser kan man udføre for at få endnu flere oplysninger ud af udgravede fund?

Kapitel 7: Hvordan kan museet henvende sig til bygherren i forbindelse med et anlægsarbejde, hvad betyder kulturarvsareal og hvordan foregår arkæologiske undersøgelser på fredede fortidsminder?